

Po angleško-burski vojni.

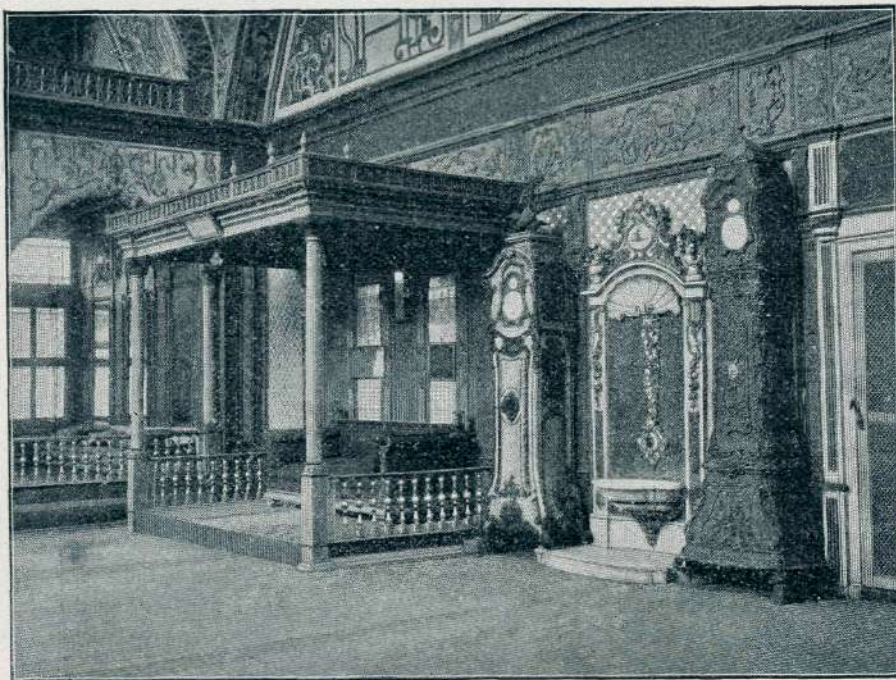
Napisal Ivan Barbič.

I.

Burska vojna je končana — žalostno. Poštenost in junaštvo sta se uklonila krivici in sirovi sili. Angleži in Buri so obračunali. Ker so imeli stoletja stare dolgove med seboj, je bil obračun težak in je trajal tri leta. Morda bo umestno, če sestavimo o

brez boja obogatela za lepo, obširno, z zlatom in z diamanti posejano deželo.

V prestolnem govoru dne 14. avgusta 1877 je predržno rekla kraljica Viktorija: „Oklic moje nadvlade je bil v celi transvaalski deželi z navdušenjem sprejet!“ Toda Buri so bili kaj malo navdušeni za novo vlado. Tri leta so neprestano ugovarjali in

Carigrad: Prestolna dvorana v starem Seraju.

njem kratko bilanco in če poizkusimo presoditi, je-li bil to res zadnji račun. Ne bomo pa segali v davne čase, ker se nam položaj zadosti pojasni, če si predočimo samo dogodke zadnjih desetletij.

Bilo je l. 1877. Angleška vlada je nepričakovano izdala oklic, da so burske dežele angleška posest. Opravičevala se je, da v burskih državah ni reda in da je Transvaal nevaren celi južni Afriki. Buri so ugovarjali, a uradniki so ostali v svojih službah in so na ta način posredno priznali angleško nadoblast. Anglija je poslala v Transvaal vojake in imenovala burskim deželam upravitelja.

Buri so čez noč postali angleški podaniki. Anglija je po nečuvenci brezstidnosti

odrekli Angležem pokorščino. Bilo je zastonj.

V dneh od 8. do 13. oktobra 1880 se je pa v Paardekraalu sešel velikanski burski shod, kjer so oklicali republiko ter izvolili triumvirat: Krüger, Joubert, Praetorius. Vojna se je začela. A kar je bilo Burom v posebno srečo: Angleži se je niso bali. Norčevali so se iz „predrznih“ Burov in so le polagoma zbirali po deželi raztresene čete.

Odločilni vtisk je napravil precej prvi boj. Bilo je dne 19. decembra 1880 pri Bronkhorst-Spruitu. Polkovnik Anstruther je peljal oddelek angleških vojakov proti Pretoriji. Buri so jih čakali, skriti v grmovju ob cesti. Ali je Angleže obšla huda slutnja, ali kaj —

malo prej, preden so prišli do kraja, kjer jih je čakala smrt, so začeli peti lepo, otožno pesmico:

Kiss me, mother,
kiss thy darling,
before he dies! —

Poljubi me, mati,
svojega ljubčka poljubi,
preden umrje!

Tu sta se prikazala dva Bura, ki sta jim v imenu Južno-afriške republike prepovedala iti dalje. Polkovnik je izjavil, da burske republike ne pozna, in brž nato je ležala večina Angležev v krvi...

Ta poraz je bil nekak „motto“ za vojni 1880—1881 in 1890—1902, v katerih se je večina bojov iztekla prav po vzorcu bitve pri Bronkhorst-Spruitu: nepričakovano, naglo, za Angleže osodepolno.

Na tisoče angleških bojevnikov je umrlo v Južni Afriki take smrti, ki je za vojaka poniževalna. Smrt, kakršna je zadela Angleže pri Bronkhorst-Spruitu, je pa uprav tragična. Trudni angleški vojak je, pojoč milo domačo pesmico, v duhu poletel čez širni ocean v daljno Britanijo, k revni kočici, kjer je čakala mati svojega ljubčka — zastoj. Ali pa Velika Britanija niti ni bila njegov dom, in mu je zibelka tekla na oni strani zemeljske oble, morda kje v Avstraliji. Mater je pa imel vendarle. In k njej mu je splaval duh, ko je otožen pel: „Kiss me, mother!“ Tu pa mu je nenadoma pritisnila na čelo mrzel poljub druga mati — hladna smrt!

Vojna 1. 1880.—1881. je bila najzmagovitejša izmed vseh, kar jih je kdaj doživel burski narod. Prišel je 26. februar 1881, ko so Buri Angleže na Amajubi popolnoma pobili. Peščica angleških vojakov si je rešila življenje s tem, da je dvignila belo zastavo. In po sijajni zmagi na Amajubi je stari Joubert izrekel ponosne besede: „Doselej sem mislil, da je angleška zastava rdeča; danes pa vidim, da je bela.“

Angleži so sedaj z Buri sklenili mir. Morda bi se Anglija še ne bila vdala tako hitro, toda v Sudanu je vrelo; upor se je ondi vedno bolj širil. In Anglija je rajša odnehala Burom, kakor bi žrtvovala Sudan in Egipt. Kajpada so Angleži naposled vendarle izgubili Sudan, katerega so si šele 1. 1898. vnovič osvojili. Dasi je pa Britanija Burom priznala neodvisnost, se ni še popolnoma odpovedala upanju, da dobi dežele ob Vaalu in Oranju zopet v oblast. Ko so 1. 1884. sklenili mir, je angleška diplomacija

v mirovnih pogojih samih nastavila skrito zanjko, v katero naj bi se Buri prej ali slej ujeli. Angleži so si hoteli pustiti odprto pot, da bi lahko Burom napovedali vojsko, kakor hitro bi imela Anglija drugod proste roke.

Že ob prvih mirovnih pogajanjih 1. 1881. so Angleži Bure pregovarjali, naj priznajo angleško nadoblast vsaj v toliko, da bo razmere burskih republik do vnanjih držav nadzorovala Anglija. Angleški diplomatje so zagotavljali, da Anglija s tem ne namerava nič drugega, kakor poskrbeti za prostost in blagostanje zamorcev. Buri so tej zahtevi ugodili in priznali angleškega vladarja za svojega suverena. Bili so zadovoljni, da se je Anglija nehala vmešavati v njih notranje razmere. Vendar so Buri želeli, da bi bili čimprej prosti tudi na zunaj. Ko so se 1. 1884. mirovni pogoji za trajno določili, je pa angleški minister lord Derby v svojih zahtevah nalašč izpustil vse točke o suverenosti. Iz tega so Buri sklepali, da jim Anglija priznava popolno neodvisnost na znotraj in zunaj. Derby je samo zahteval, da bursko zastopstvo podpiše stavek, ki je bil kot 4. člen sprejet v mirovno pogodbo iz 1. 1884., in se glasi: „Južno-afriška republika ne bo sklenila nobenega dogovora ali pogodbe s kakim drugim ljudstvom ali državo, razen z Oranjsko prosto državo, ako bi takega dogovora ali pogodbe ne odobravalo Njeno Veličanstvo (angleška) kraljica.“ Buri so ta člen sprejeli, ker so mislili, da daje ta stavek samo zagotovilo, da bodo v prihodnje z mogočnim sosedom živeli v slogi in miru. Angleži so pa v veliko začudenje Burov kmalu začeli navedeni 4. člen tolmačiti tako, da so prav vsled njega angleško kraljico smatrali za bursko vzhodno vladarico. Tako so Angleži po goljufiji spravili v mirovne pogoje zmoto, ki je prej ali slej morala roditi nov prepir. Londonska diplomacija si je pustila odprto pot, da uprizori v Južni Afriki novo vojno, kadar koli bi imela Anglija za to čas. Ker država, „v kateri solnce nikdar ne zaide“, ni mogla s silo vzeti prostosti malemu burskemu narodu, ga je hotela za prostost oslepariti. Zato ni čudno, da so Buri tako strastni sovražniki Angležev.

Vrh tega je prišel še grdi dr. Jamesonov napad na Transvaal 1. 1896. Buri so vedeli, da je nova vojna z Anglijo neizogibna. Goreli so navdušenja za boj s pohlepnim narodom, pred katerim njih očetje že stoletja niso imeli miru. Čutili so tudi v sebi zadosti moči, da prično še enkrat z Angleži borbo

za življenje in smrt. Po vojni 1880—1881 so se odkrila premnoga nova diamantna polja, in od l. 1891. dalje se je v burskih deželah pridobivanje zlata razvilo v prej nepričakovanem obsegu. Državna zakladnica se je naglo polnila. In to je odločilo. Ko bi ne bilo denarja, bi si Buri morda ne bili nikdar več upali napovedati vojne Angležem. Toda burski državci sta bili hipoma postali najbogatejši na svetu. Stari Krüger je znal zlato porabiti in je nakupil ogromne množine orožja ter svoje malo ljudstvo preskrbel z vojnimi potrebščinami tako, da se je brez skrbi lahko postavilo v bran angleški svetovni državi.

Vse je bilo pripravljeno za krvavi ples, toda Angleži še niso imeli časa.

Ravno v zadnjem desetletju so se naglo vrstile vojne, katerih vsaka bi bila lahko postala osodepolna za angleške kupčijske zveze, ali celo za njih prekomorske naselbine. Anglija se torej ni smela v Južni Afriki zaplesti v boj, v katerem bi bila najbrže dalje časa morala pustiti vse čete. Kako lahko bi se bilo zgodilo, da bi bila Britanija morala zastaviti svoj vpliv v kitajsko-japonski vojni! Na Madagarskarju je že itak l. 1895. Francija popolnoma izpodrinila Anglijo. Brž nato se je vnela grško-turška vojska. V Indiji je nezadovoljnost domačinov vedno rastla, večkrat se je prebivalstvo uprlo, Afganistan jim je provzročal pogostokrat skrbi, in od severa je Rusija željno iztezala roke po Perziji in po mlademu indijskem cesarstvu, ki je šele pred kratkim nastalo kot plod nečloveških grozovitosti.

Za angleško posest v Kanadi je bila tudi špansko-ameriška vojna zelo nevarna. Treba je bilo čuti, ker je gorelo pri sosedu. Opreznosti je bilo potreba tembolj, ker je Kanada sploh le v zelo rahli zvezi z Britanijo.

Razen tega so se mnogi angleški polki ves ta čas skoraj neprestano borili ob egiptovsko-sudanski meji z Mahdijem, in po njegovi smrti (1885) s kalifom Abdullahijem, njegovim naslednikom.

Dà, od l. 1895. dalje je bil boj za Sudan vedno intenzivnejši; general Kitchener, ki je vztrajno prodiral ob Nilu navzgor, je potreboval vedno več čet. Ob takih razmerah Angleži pač niso smeli začeti nevarne vojne z Buri.

In vendar se je Angliji silno, silno mudilo za vojno v Južni Afriki. Zakaj, to se nam pojasni, če se ozremo na splošno evropsko politiko l. 1884. in če pogledamo zemljevid Afrike, kakršen je danes.

Po nemško-francoski vojni je vpliv Nemčije naglo rasel. Že l. 1878. je zboroval v Berlinu pod vodstvom Bismarckovim kongres, kateri je preobrazil pol Balkana, določil evropski Turčiji meje in Avstriji poveril okupacijo Bosne. L. 1884. se je pa kar očitno pokazala premoč Nemčije nad evropskimi vevlastmi. Edina država, ki je mogla biti Nemčiji kos, je bila dotlej Anglija. Toda ravno l. 1884. so bili Angleži hudo ponižani: Burom so morali priznati neodvisnost in v Sudanu so bili trikrat popolnoma pobiti ter so izgubili ozemlja za dvanajst stopinj geografske širine! Vpliv Anglije je padel, in to leto je imela Nemčija prvo mesto v zboru evropskih držav. Ravno l. 1884. je pa Portugalska sprožila misel, naj se snidejo odposlanci evropskih držav, da končno določijo, do katerih delov Afrike imajo posamezne vevlasti pravico. Tak dogovor je bil potreben, ker se je vsled afriških naselbin bilo bati preprirov med vevlastmi. In res so se sešli novembra 1884 diplomatje vseh držav, katere so si lastile kak kos Afrike. Kot kraj zborovanja so določili Berlin; gledé na tedanji politični položaj tudi ni bilo drugače mogoče. Zbor so nazvali „kongiški kongres“, ker se je največ razpravljalo o novi kongiški državi, kateri so vevlasti priznale neodvisnost. Na kongresu je imel prvo besedo železni kancelar. Meje, ki so se ob tej priložnosti določile afriškim kolonijam, so z malimi izpremembami še danes v veljavi.

Kongiški kongres je prekrizal račune vsem evropskim državam, ki so bile na njem zastopane. Afrika je bila premajhna, da bi bila mogla vsaka vevlast dobiti, kolikor je želela. Najmanj na osmih krajih so se hotele posamezne države polastiti pokrajin, ki bi segale od oceana do oceana¹⁾. Toda nobeni se ni izpolnila želja. Najhuje je bila udarjena Anglija; odmerili so ji primeroma najmanj sveta, čeprav je šele pred malo leti sanjala, da sama zasede skoraj vso Afriko. Ne samo nad celo Avstralijo, ampak tudi nad večino Afrike naj bi vihrala ponosna angleška zastava: to je bil že zdavnaj ideal Anglije. Kongiški kongres pa ji je prisodil

¹⁾ Tako bi bila Anglija rada vladala od Kaplan-dije do Nilove delte in od angleške Vzhodne Afrike do Nigra, Portugalska je želela zvezati Mosambik z Loando, Francija Algir s francoskim Kongom in Senegambijo z obaljo Indijskega oceana. Nemčija bi bila pa najrajša kar na treh krajih imela po lastnem svetu pota od Atlantskega do Indijskega morja. To bi bile zveze: Sansibar—Kamerun, Sansibar—Kitov zaliv (Wallfisch-Bai) in Zaliv sv. Lucije—Kitov zaliv.

le štiri borne koščke na severu, jugu, vzhodu in zapadu! Poleg tega sta bili pokrajini na severu in jugu najslabši, ker so jima grozili neizprosni sovražniki: na severu Mahdijevci, na jugu Buri.

To je bila bridka prevara, katero so v precejšnji meri provzročili ravno Buri! Mali burski narod je zmanjšal vpliv velike Anglije. Zmagal jo je v dvomesečni vojni 1880 do 1881; in zato so se Angleži prepозno ustavili Mahdijevcem v Sudanu. Nesrečnih porazov v Sudanu so bili torej posredno krivi Buri; krivi so bili tudi, da se kongiški kongres za Angleže ni iztekel ugodno. V tem kongresu se je prisodil vsaki državi le oni svet, ki ga je res kdaj že vzela v posest ter upravljala. In ko bi ne bilo nesrečnih Burov, bi bila Anglija še pred l. 1884. zasedla celo črto od Kaplandije do Aleksandrije! Da se je vse izteklo neugodno, temu so krivi v prvi vrsti barbarski Buri! . . . Tako se je glasilo na Angleškem javno mnenje. Ali se potem smemo čuditi, če tudi Angleži strastno sovražijo Bure? Ali ni razumljivo, da Angleži hočejo uničiti Bure, ki so jim na potu in ki jim ne pusté prodirati dalje? In za Angleže je skrajni čas, da uničijo Bure. Eno leto zamude lahko provzroči Angležem škodo, ki se ne bo dala nikdar več popraviti. Zato je Anglija že od l. 1884. težko, težko čakala prilike, da bi ugonobila burski živelj. Zakaj ni še nemogoče, da bi si Britanija v Afriki ne ustvarila naselbine, segajoče od Predgorja dobre nade do Sredozemskega morja. Kongiška prosta država je itak samo zato prosta, ker je nobena vele-vlast ni privoščila drugi. Dokler republika ob Kongu še nima nič dohodkov, naj jo redi pokroviteljica Belgija! Kadar bo pa kongiško jabolko zrelo, je bo utrgal, kdor bo najbolj lačen, in ta bo zopet le Anglež. Potem bo vez med Kaplandom in Nilom gotova! Samo Bure hitro izpod nog, nesrečne Bure čimprej s poti, da zopet ne prekrižajo računa! Dosti je, da so ga enkrat! Kako lahko bi kdo drugi gojil iste nakane kakor Angleži, in kako lahko bi potem Angleži zamudili tudi to, kar še upajo dobiti v Afriki!

Zato so v Angliji že dolgo časa težko pričakovali trenutka, da bi zagrmeli topovi ob Vaalu in Oranju, in ne čudimo se, da je angleška krona poslala nad Bure stotisoče bojnikov. Ne čudimo se, da je londonska vlada žrtvovala vse, kar si je prihranila v 50 letih. Zakaj ta boj ni veljal samo Burom, ampak celi Afriki! Ako padejo Buri, je Angle-

žem premoč v Afriki zagotovljena. Dokler ostane le nekaj tisoč Burov prostih, je pa v nevarnosti še to, kar Angleži že imajo v Južni Afriki. Zakaj prostost transvaalskih in oranjskih Burov je že od nekdaj mikala kapske Nizozemce in netila v njih upor proti Angliji. Stvar, za katero so se borili Angleži v burski vojni, ni bila malenkostna. Zavedali so se: Če zmagajo Bure, bo Anglija storila v svojem napredku korak, kakor morda še nikdar doslej. A tudi to, za kar so se bojevali Buri, ni bilo majhno. Bili so prepričani, da njih narod prav gotovo pogine, ako se ta vojna zanje izteče nesrečno.

Obe ljudstvi sta vedeli, da ju čaka odločilen boj, ki ne bo lahek. Pred vojno je stari Krüger prorokoval, da se bo svet zgražal nad preobilnimi žrtvami, ki jih bo zahtevala vojna med Angleži in Buri. Tako je tudi bilo.

Prišlo je pa še zmeraj kaj novega, kar je zlasti Angleže razvnelo, da so vedno nestrpneje čakali prilike, ko bi mogli napasti Bure. Od leta do leta je bilo očitneje, da so burske dežele prava zakladnica, polna zlata in diamantov. Angleži so pa od nekdaj že zlata jako lačni. Zato se jim je še posebno mudilo, da prično vojno z Buri.

Ko je prišla šestdesetletnica kraljice Viktorije l. 1897., so jo hoteli proslaviti s tem, da bi dežele angleške krone krepkeje sklenili v enotno državo. Mnoge angleške naselbine niso nič trdneje zvezane z Veliko Britanijo, kakor so bile pred l. 1870. nemške države med seboj. Chamberlain je hotel po Bismarckovem zgledu iz angleških posesti ustvariti enotno državo: Vse, kar je angleškega, naj bi bilo popolnoma poslušno Londonu! Pa ni šlo. Avstralija se je odločno izrekla zoper to. Zdaj si je mislil Chamberlain: „Nemce je združila zmaga nad Francozi. Nas bo zedinila sijajna zmaga nad Buri!“ Hotel je postati na Angleškem to, kar je bil na Nemškem Bismarck. Zato je bila tudi njegova čisto osebna želja, da se v Južni Afriki kmalu vname vojna.

Poleti l. 1898. je pa neumorni Kitchener vendar zmagal mahdijevce v Sudanu. Toda zdelo se je, da prepозno. Francozi so namreč hoteli v južnem Sudanu ob Fašodi raztegniti svojo posest od zahoda proti vzhodu čez Nil. To bi bilo za vedno onemogočilo vez, katero so Angleži hoteli razpresti med Kapom in Nilom. Šele ko so Angleži začeli groziti, so Francozi odnehali. Torej vendarle še ni bilo prepозno, še je bil čas, da Anglija ugonobi Bure, — a bil je zadnji čas.

Zdaj ali nikoli! Tako so mislili v Londonu l. 1899. V vseh angleških naselbinah je bil mir, nikjer ni pretila nevarnost angleški posesti, ni se bilo bati, da bi se katera sosednjih držav zaplela v vojno, zakaj človekoljubni idealisti so prav tedaj mnogo govorili o svetovnem miru, torej — zdaj ali nikoli! Ravno to je mislil izkušeni, v vojnah in v političnih borbah za neodvis-

nost svojega naroda osiveli Krüger. Imel je vse pripravljeno. Posrečilo se mu je pa, da so priprave ostale tajne. Zato si je dejal tudi on: Zdaj ali nikdar! In ko je Anglija ob meji njegove dežele že začela zbirati čete, ne da bi bila poprej napovedala vojno, je stari junak zaklical: „Ljudstvo moje, v boj za prostost domovine!“

In krvavi ples se je začel. (Konec.)

Nekaj aforizmov Szczepanowskega,

politika, publicista in podjetnika poljskega.

Važnost pesništva ni v njegovi estetični lepoti, ampak v njegovi dinamični sili; poezijo cenimo, vkolikor je postala motor zgodovinski, narodni in družabni. Vi pa jo drobite le v lepe oblike, uživate samo harmonijo besed in gladkost verzov, a pozabljate vsebine. Mickiewicz, Słowacki, Kraśiński kličejo v tisočeri glasovih: Poezija bodi evangelijsko življenje! Sodimo jo po dejanjih, katera je zbudila!

*

„Veda za vedo in umetnost za umetnost!“ Nemški duh se ponaša, da je to načelo najvišji uspeh njegove filozofije. A mi se zanj ne moremo ogreti. Ne le svetlobe, mi hočemo tudi gorkote! Niti sama realnost, niti sam ideal nam ne zadošča: Mi hočemo idealizirane istine, mi hočemo sveta, ki je prošinjen od duševnosti!

*

Filozofija je hotela že večkrat nadomestiti religijo s svojim „kategoričnim imperativom“; ona hoče ukazovati v imenu lastne vesti.

Zato marsikateri filozof spoznava, kar je boljše, in dela, kar je slabše. Vera pa ukaže in hkrati daje moč za izpolnjevanje. Zato vera to dosega, kar modroslovje samo namerava.

*

Vsako duševno gibanje živi od žrtev in od dela udeležnikov, ne pa od gmotne koristi, katero jim daje. Kakor je dete materi tem ljubše, čim več je zanj trpela, tako je plemenitemu človeku društvo tem dražje, čim več je zanj žrtvoval. V tem se razlikuje duševni organizem cerkve ali naroda od — delniške družbe.

*

Pravijo, da je kapital vseomogočen. Vendar je rekel že Hamerling z jasnim pogledom pravega pesnika, da za največji kapital ne moreš kupiti najmanjšega čustva. Miliardér ima neizmerna bogastva, vse pogoje za srečo, — „nur keinen Schlaf, keinen Hunger, keine Liebe!“ Vsako čustvo se mu izpremeni v materialno količino.

Po angleško-burski vojni.

Napisal **Ivan Barbič.**

(Konec.)

II.

Ene vrline ne more utajiti Burom najhujši sovražnik —: njihovega poguma. Ne bomo opisovali še enkrat številnih bitov in bojev v angleško-burski vojni, saj se je o tem pisalo že dovolj. Vendar si ne moremo kaj, da se ne bi ob tragičnem sklepu te vojne ozrli na nekatere pojave nenavadne hrabrosti, katerih priče so bile transvaalske poljane.

V burskih vrstah se je borilo mnogo še nedorastlih dečkov. Celo v onem strašnem boju pri Modder-Riverju, v katerem so Angleži ujeli Cronjeta, se je bojevalo mnogo dečkov. Še Angležev je bilo groza, ko so gledali v kotlino, v kateri je bomba za bomba zasipavala Bure. Deset dni so burski bojovníki hrabro vztrajali v bitki, dasi so se krogle in bombe sipale na nje kakor toča. Ko je tiste dni brzojav poročal o dogodkih pri Modder-Riverju, se je svet zgražal nad strašnim položajem Cronjetove čete. Vsakdo bi bil mislil, da je imel Cronje tedaj okrog sebe same jeklene može, ki so že v mnogih bojih zrlji smrti v obraz in ki zato ne vedó več, kaj je strah. A ni bilo tako. Ko je bil Cronje ujet, so v njegovi četi našli premnogo starčkov in dečkov. Neumljivo je, kako so mogli slabotni dečki hrabro vztrajati v tako strašnem položaju, kakor jih malo pozna zgodovina.

V besni bitvi na Spionskopu je eno prvih burskih zastav, ki so prišle na vrh hriba, prinesel neki burski deček. Dasi je bil še majhen, sta ga vendar oče in stari oče vzela s seboj na vojno. V njuni družbi je prvič zastavil življenje za domovino. Oče je bil zastavonoša in je ob naskoku na Spionskopu stal v prvih vrstah. Stari oče in sinko sta se bojevala tik ob njem. Angleži so se branili strastno; mnogo Burov je pleglo po Spionskopovih rovih in niso vstali več. Padel je tudi oče, zastavonoša. Ni pa padla zastava; zagrabil jo je stari oče s krepko roko in je hitel z njo dalje proti angleškim vrstam. Bojno navdušenje ga je navdalo z mladeniškim ognjem. Pa to je trajalo le za hip; tudi njega je podrila sovražna krogla. Zastavo pa je dvignil vnuk starega junaka,

nesel jo je nevstrašeno dalje in je zmagnosno dospel z njo na vrh Spionskopa! Zmaga je bila dobljena!

Uprav zaradi neverjetne hrabrosti Burov se je razširilo mnenje, da je burski narod nepremagljiv, in da bosta republiki Transvaal in Oranje ostali neodvisni. Za slučaj pa, ako bi Buri ne mogli zmagati Angležev, je vse mislilo, da se bodo Buri rajši borili do zadnjega moža, kakor pa bi priznali angleško nadoblast.

Neprijetno iznenadeni so bili vsi burski prijatelji, ko je dné 2. junija t. l. brzojav naznanil širnemu svetu, da so se Buri popolnoma podali Angležem. Mnogim se je ta novica izprva zdela neverjetna. Toda poznejša, natančnejša poročila so jo potrdila.

Ker smo bravcu podali pregled dolgov, katere so Angleži in Buri hoteli siloma poravnati v tej vojni, zato ne bo odveč, če poizkusimo ugeniti, kakšno bi utegnilo biti medsebojno razmerje obeh narodov v prihodnosti.

Mogoče je dvoje.

Če izid burske vojne motrimo z angleškega stališča, moramo reči, da je sedaj mir v Južni Afriki zagotovljen, in da bo burski narod kmalu postal popolnoma angleški. Saj so Buri pač morali uvideti, da je boj z orjaško britansko državo brezuspešen. Vzor burskih mladeničev odslej ne bo več prostost domovine; spoznali bodo, da Bur le tedaj lahko kaj postane, ako se prelevi v Angleža. Kaj so mogle nekdanje burske republike nuditi najboljšim svojim državljanom? Skoro nič. Največ, kar je mogel Bur doseči, je bilo to, da je postal predsednik peščici neizobraženih kmetovavcev. In še tu ni bil varen, da bi ga ne izpodrinil rojak, ki nikdar ni videl šole znotraj.

Kako krasna prihodnost pa se obeta mlademu Buru, ki stopi v angleško službo! Britanska država, v kateri solnce ne zaide nikdar, more nadarjenemu možu podeliti časti, kakor jih doslej ni mogla še nobena. Zakaj ni še bilo kraljestva, ki bi se po razsežnosti, bogastvu in izomiki podanikov moglo meriti s sedanjo Anglijo. Kaj je bil Julij Cezar ali Oktavian Avgust v primeri s kraljem Velike Britanije in cesarjem Indije?

Ne da se tajiti, da Anglija res lahko bogato odškoduje Bure za prostost, ki jim jo je vzela. Kdo je vedel prej za neznatni burski narodič? Prvi možje med Buri, kakor Krüger, Joubert, Cronje so bili širjemu svetu popolnoma neznani. Prvi dostojanstveniki angleškega naroda pa vladajo svetovni velesili. Pač mamljivo je, stopiti pod zastavo naroda, ki svoje zveste podanike lahko plačuje s tako častjo, s takim bogastvom in s toliko mogočnostjo, kakor more to Anglija. Slavohlepniim značajem je takšna izkušnja ne-premagljiva. In ako bo burski narod izginil z zemlje, bo njegovo smrt povzročil mamljivi sijaj angleške mogočnosti.

Ali se bo to zgodilo? Kdo ve?

Po silnih naporih, ki jih je burski narod pretrpel v zadnji vojni, pretrpel zastoj, ni nemogoče, da se mu jeklena volja upogne, in da ga za vedno mine želja po neodvisnosti. Saj je moral vsak Bur spoznati, da njegova domovina nima druge izbire, kakor vdati se Angliji ali poginiti. In slednjič je vendar vsakomur življenje ljubše kakor vse drugo.

To je en način, po katerem bi se utegnili razviti bodočnost Južne Afrike. Angleži so trdno prepričani, da Transvaal in Oranje drugačne prihodnosti sploh imeti ne moreta. Deloma jim pritrujemo. Ako bi človek imel samo um, bi v takih razmerah, v kakršnih so sedaj Buri, drug izid res ne bil mogoč. Ako Buri trezno in hladno presodijo svoj položaj, morajo priznati, da storé najpametneje, ako se čimprej prelevé v Angleže.

Toda usode južno-afriških dežel že izdavnica ne vodi razum, marveč strast. Angleže je gnal v vojno strasten pohlep po deželah, po zlatu in diamantih. Burom je potisnila orožje v roko strastna ljubezen do svobode. Vzrok, da je bil boj tako ljut in da se je vkljub nečutenim žrtvam nadaljeval cela tri leta, je bila obestranska vroča strast.

Angleži so svoji strasti zadostili. Dobili so v oblast južno-afriške zlate rudnike. Odprla se jim je pot proti severu. Dosegli so razne malenkostne, postranske namene, ki so tudi nekoliko povzročili vojno. Tako jih je n. pr. hudo peklo, da angleški podaniki v burskih republikah niso imeli volilne pravice. Vse to so sedaj dosegli.

Toda uprav onega, kar so želeli najbolj, niso mogli doseči. Nameravali so s to vojno povzdigniti slavo in mogočnost Velike Britanije. Chamberlain je hotel postati drugi Bismarck. Žel je skovati verigo, ki bi bila angleške naselbine za vedno vklenila v suž-

nost. Njegov vzor je bil, vzeti naselbinam samostojnost in angleško državo centralizirati. Drzen je bil ta načrt. Z njim se je Chamberlain postavil na stališče, popolnoma nasprotno onemu, ki so ga sredi devetnajstega stoletja zavzemali prvi angleški politiki. Okrog l. 1850. se je namreč angleška vlada po dolgem premišljanju oprijela misli: naselbinam naj se dá kar največ prostosti, dovoli naj se jim popolna samouprava, vsaka naselbina naj ima svoj parlament in svoje ministrstvo. V Londonu so bili tedaj prepričani, da bi kolonije vsled teženja po prostosti kmalu odpadle od Anglije, ako se jim vse to ne dovoli. Velika Britanija se je zavezala, da bo v raznih ozirih, zlasti glede na vojaštvo, podpirala naselbine; kolonijam samim je pa angleška vlada naložila le prav majhna bremena.

To je bila zdrava politika. Izkušnja petdesetih let je potrdila, da je tak način kolonialne uprave najrazumnejši. Že zgled nekdanje rimske države uči, da ni umestno, ako se razsežna, svetovna država popolnoma centralizira. Rimski vladarji so si upali za svoje namestnike postavljati najslabše ljudi. Službe cesarskih namestnikov po pokrajinah so se dostikrat v Rimu prodajale onim, ki so največ plačali, čeprav so bili za dotično službo popolnoma nesposobni. In taki namestniki so bili za pokrajine prava šiba; vladali so trinoško; drli so ljudstvo, da bi dobili nazaj denar, ki so ga plačali za namestniško službo. Te nezdrave razmere so zelo pospešile propad starega Rima. Prav tako bi bilo morda že v minulem stoletju razpalo ogromno angleško kraljestvo, ako bi sredi XIX. stoletja stranka Whigsov in pristaši vlade ne bili priborili angleškim kolonijam samouprave.

Chamberlain je ubral drugo pot. Z zmago nad Buri je hotel naselbine navdušiti za ožjo zvezo z Anglijo. Prav to mu je pa popolnoma izpodletelo. Ob kronanju Edvarda VII. so poslale vlade vseh naselbin v London svoje zastopnike h konferenci, kjer naj bi se posvetovali, ali naj se naselbine tesneje priklopijo Angliji ali ne. Zastopniki kolonij so bili odločno za to, da naselbine ohranijo dosedanje prostost. Izid konference je bil za Chamberlainovce tako poniževalen, da si angleška vlada ni upala, objaviti ga v celem obsegu.

Sicer je bilo tega pričakovati. Čete, ki so jih angleške naselbine poslale v Transvaal tekom vojne, niso dobile najvzvišenejših pojmov o Veliki Britaniji. O tem nas prav

lepo poučuje zasebno pismo nekega častnika avstralskih prostovoljcev, ki je bilo objavljeno v časopisu „Morning Herald“, izhajajočem v Pertu v Zahodnji Avstraliji. Častnik popisuje, kako so o neki priliki Angleži grdo ravnali z Buri, in sklepa pismo s sledečimi besedami:

„Ne morem pozabiti tega žalostnega prizora; opozoriti moram na to, da mi možje iz Avstralije nismo zaradi tega prišli čez morje, da bi se na tak način vojevali. Čemu neki? Cui bono? — Razen tega ni posebno prijetno, v taboru in pri angleških tovariših veljati kot prijatelj Burov. Naj Anglija svoje umazano perilo sama pere in zagovarja!“

Chamberlain torej ni dosegel, kar je hotel. Sicer je to za Anglijo sreča. Kdo ve, ali ne bi provzročilo propada angleške države ravno to, če bi se kolonijam vzela samostojnost? Vse drugo pa, karkoli so Angleži hoteli doseči z bursko vojno, so dosegli. Njih pohlep je nasičen!

Drugače Buri. Vsi načrti so se jim izjalovili. Njih nadčloveški trud in vsa čudovita dela njihove hrabrosti — vse je bilo zastoj! Strast, ki jih je gnala v boj, se jim je vsled poniževalnega izida te vojne še bolj razvnela ... Neprestano jim jo bodo netile neprijetne razmere, v katerih bodo živeli odslej. Prostosti, ki je burski naravi potrebna, kakor ribi voda, ne bo več. Že samo to jih bo sililo v nov upor. Prišli bodo nazaj v domovino možje, kakor Cronje, ki je cela desetletja slovel kot nepremagljiv general, naposled pa je sramotno podlegel Angležem. Nekdaj so ga imenovali južnoafriškega leva; Roberts pa mu je iztrgal zmagovalni venec z glave. Možje, ki so kdaj prej sloveli kot zmagovalci, bodo pač rovali tako dolgo, da se bo vnela med Angleži in Buri nova vojna. Sicer pa tudi celi burski narod po tako slavni vojni, kakor je bila zadnja, ne more biti zadovoljen s sedanjim položajem.

Vsaka vas, vsak hrib, vsaka reka spominja Bure kake zmage nad Angleži. Število porazov izgine, ako se primerja s številom zmag. Da bi po tako slavni preteklosti narod mogel biti zadovoljen z izgubo prostosti, ni mogoče.

Prezreti ne smemo, da bodo iz dečkov, ki so se udeležili zadnje vojne, vzrastli bojaželjni možje, kakršnih celo burski narod doslej ni imel mnogo. Ali je mogoče, da bi angleško nadoblast potrpežljivo prenašali junaki, ki so že kot otroci izkusili, da en Bur, najsi je tudi otrok, lahko v beg zapodi

deset Angležev? Redki so, ki že v mladosti okusijo sladkost zmage; iz takih mladeničev rastejo vedno jekleni, neupogljivi značaji; in prav takšnih mož bo imelo bursko ljudstvo v bližnji prihodnosti obilno število.

Vemo tudi, da Bur ne potrebuje mnogo priprav za vojno. Po novih mirovnih pogojih bo smel nositi puško. Konj ima kot živinorejec itak dosti. Drugega mu pa za vojno ni treba. Ako bo rabil obleke in živeža, vzel ga bo Angležem, kakor ga je jemal doslej.

V nekem oziru bi skoraj morali trditi, da je nova vojna v Južni Afriki naravnost nezogibna. Kako so Angleži opustošili burske dežele! Kolikokrat so v načinu vojevanja prekršili mednarodno pravo! Spomin teh krivic mora iznova zbuditi stari srd.

Kakor roparji so požigali burska poslopja iz gole maščevalnosti! Z ženami in otroki so delali tako sirovo, da jih je mnogo umrlo prezgodnje smrti. Koliko Burov je padlo v boju! Lahko sklepamo iz neštetilnih bojov, ki so se vršili v tej vojni, da je malone vsaki burski rodovini ta vojna ugrabila katerega njenih dragih. To boli. Čeprav bi v burskih srcih prej ne bilo najmanjše strasti, bi se vsled teh bridkih izgub moralo vneti v njih strastno sovraštvo do roparskih Angležev in divja želja po maščevanju. In ako bo usodo Južne Afrike tudi še v prihodnje odločevala strast, ako bodo Buri tudi še zanaprej bolj poslušali srce kot razum, bodo v burski deželi kmalu spet zagrmeli topovi.

Za sedaj pa je bursko ime globoko ponižano. Povest o angleško-burski vojni je podobna zgodbi, katere začetek in sreda sta krasna, konec pa žalosten. Ali pa morebiti povesti še ni konec? Smo-li morda čuli šele prva poglavja? Morda se je res v Južni Afriki začel med germanskim in anglo-saškim življenjem boj za svetovno vlado, boj, ki še ne bo kmalu izvojevan? Mogoče je, da se obistini mnenje tistih, ki zagotavljajo, da energija Burov še ni zlomljena. Baje se nahaja še dokaj Burov, ki so odločno zato, da se o prvi priliki zopet napove Angležem vojna. Dewet sam je oni dan, ko se je sklenil mir, zaklical: „Ta vojna je bila šola za prihodnjo!“

Zato je nemogoče z gotovostjo napovedati, kakšna bo prihodnost Južne Afrike. Vsekako se bo še mnogokrat obistinil izrek starih Rimcev: „Semper quid novi ex Africa“ — Vedno slišimo kaj novega iz Afrike!“